

DICTIONNAIRE FRANCAIS-MAFA

Yves LE BLÉIS

© Yves Le Bléis 2026

<http://dayimafa.net/>

(évolutif en ligne - tous droits réservés - reproduction interdite)

version du 29-09-2026

F

FABRICANT

bábá (père)

fabricante

mámá (mère)

FABRICATION DE LA BIÈRE DE MIL

1er jour

ńwure

2è jour

ńkidehe

FABRIQUER

ngá, ngáy, ngáw (enfoncer)

» Je fabrique une houe • **í ngíy dǎvar**

rám-, rémé, rómá

» On le (ce pot) fabrique exactement comme ce bol ? • **ndá ráma kátá ára gandǎf sa ginó dé ?**

“fabriquer”

mbáh-, mbéhé, mbóhwá (accomplir un rite)

» et elle dit : “Zloegure, qu'est-ce que tu fabriques ?” • **a n gadá : “A Zloegure, ká mbéhé mé ?”**

FACE

cívéd (chemin)

» Et l'écureuil se met à couper l'arbre avec la face aiguisée • **á vaya a n ndzáy ńngíló wúf aa cívíd ńzúma'a** [2026 á
vaya a n njáy ńngíló wúf aa cívíd ńzúma'a]

en face de

ńzúró (avec préf. nom.), cf. **zúra'a, zúr-zúrra'a** (franc) [2026 zúra'a, zúrzúra'a]

» en face du chef • **aa ńzúró báy**

face cachée

dəḅa (dos)

» La face cachée d'une montagne • **dəḅə dza** [2026 dəḅə ja]

faire face

slambad-, slembede, slomboda (se lever pour partir), compl. **á va** ("à corps")

» Quand on te dit "ta maison est abîmée", tu y fais face et tu vas faire la divination par les pierres • **ámán "giy ngayi n gədasá'á" aa ndá gadaká, á ka slambadá á vá á ka do aa kwa**

SE FACHER

dzá, dzáy, dzáw (se réchauffer à) [2026 já, jáy, jáw], compl. **aa ndav** ("sur poitrine")

FACHERIE

ndzóná [2026 njóná] (menace)

» et ils furent fâchés • **á ndzóna a n slambadé tə ndəv ta** [2026 á njóna a n slambadé tə ndəv ta]

FACILEMENT

ndzad'a, ndzad-ndzad'a [2026 njad'a, njadnjad'a] (visible)

» L'arbre se trouve facilement • **wúf á ngécé ndzad'a** [2026 wúf á ngécé njad'a]

FAÇON

de telle façon

ńkat-kátá [2026 ńkatkátá] (ainsi, de cette manière)

» Ils mangent la boule de mil de telle façon • **tá ndíy mávər ńkat-kátá** [2026 tá ndíy mávər ńkatkátá]

FAÇONNABLE

kúrtəka'a, kúrtək-təkka'a, kúrtək-kúrtəkka'a [2026 kúrtəka'a, kúrtəktəka'a, kúrtəkkúrtəka'a] (malléable)

FAÇONNER

gədəmal-, gidimele, gudəmala

» on a façonné un boudin consistant et on l'a posé au milieu (du pot) • **nda gədəmal'a avátíy ba á nda vədá á ndəva'a**

gúm-, gúmé, gúma (tailler)

» Est-ce qu'ils façonnent des tambours d'aisselle, et des tambours à deux peaux et tout le reste ? • **tá gúma ndá dezlézléw, aa ndá ganga aa ndá mó dé ?**

rám-, rémé, róma (fabriquer)

» Il façonne une flèche en argile, il façonne un chapeau en argile • **ráməká mandábiy wújed' ráməká poku wújed'** [2026 ráməká mandábiy wújed' ráməká poku wújed']

FADE

ghwəɫɛɸukw-ɸukwe'e [2026 ghwəɫɛɸukwɸukwe'e]

limcik-cikke'e, ləmtsək-tsəkka'a [2026 limcikcike'e, ləmcəkəkəka'a] (froid)

» La sauce est fade. • **lák limcik-cikke'e** [2026 lák limcikcike'e]

mécéce'e, méc-mécéce'e [2026 mécéce'e, mécmécéce'e]

» La chèvre a mangé entièrement cette fade boule de mil • **ḃókw n ndədámá mávər ńméc-mécéce sa** [2026 ḃókw n ndədámá mávər ńméc-mécéce sa]

nafəka'a, nafək-nafəkka'a [2026 nafka'a, nafəknafeka'a]

nafeəka'a, nafətək-təkka'a [2026 nafeəka'a, nafeəktəkka'a]

sans goût

njuwzlik-zlikke'e [2026 njuwzlikzlike'e]

FADOGIA SP.

ńkíslékeker

FAGOT

shoegwe [2026 soegwe] (bois de chauffage)

FAGOTTÉ

ndzala'a, ndzal-ndzalla'a, njele'e, njel-njelle'e [2026 njala'a, njalnjala'a, njele'e, njelnjele'e]

FAIBLE

húrlé húrlé húrlé, húrlá húrlá húrlá

» Les enfants viennent en courant avec faiblesse • **wúdahíy húrlé húrlé húrló tá hakáďá**

zhehed'e, zhehed-zhehedde'e [2026 zehede'e, zehedzehedde'e] (lent)

» Le malade est faible, il avance en se traînant • **ndu mótókún zhehed-zhehedde' aa ná lakəkáďíy vá** [2026 ndu mótókún zehedzehede' aa ná lakáďíy vá]

FAIDHERBIA ALBIDA

gágad'

FAILLE

ńbezle

FAIM

máy

» il est affamé • **míy á kide'e**

dáyá (cou)

» Il a faim de viande • **á gíy dáyá**

avoir faim

gá, gáy, gáw (faire)

» ils auront faim (la faim les affectera) • **míy á dá gata**

hórt-, hírté, húrtá (étrangler)

» je meurs de faim • **míy á hórtiye**

FAINÉANT

fáláy

» Moi je me marie à un fainéant • **agagó í də gá á gíy fáláy**

FAINÉANTISE

sáláláh

» Il "fait la fainéantise" • **á gíy sáláláhə na** [2026 á gíy sáláláh na]

wúdár (flemme)

FAIRE

gá, gáy, gáw

» Il y a quelque chose à faire : le forgeron le fera, c'est comme ça maintenant • **ńgiy súkwíy ba : "ngwazló dá gáw" aa ndíy ántántó kátá** [2026 ńgiy skwíy ba : "ngwazló dá gáw" aa ndíy ántántó kátá]

» Pourquoi ne faites-vous pas ce que je vous dis ? • **kíné gíy súkwíy mán í gadakíné áaəa ahəme ?** [2026 kíné gíy skwíy mán í gadakíné áaəa ahme ?]

se faire

gá, gáy, gáw

» ça peut se faire • **á sláha ngáy**

FAISANDÉ (POUR DE LA VIANDE)

yúhw-yúhhwa'a, yúhw-yúhhwe'e [2026 yúhwyúhwa'a, yúhwyúhwe'e]

» La viande est faisandée • **zlúwúf yúhw-yúhhwa'a** [2026 zlúwúf yúhwyúhwa'a]

FAISANDER

husl-, husle, husla (pourrir)

» Elle est faisandée, elle pue • **n huslá'á, á zhi kó kumba** [2026 n huslá'á, á zkó kumba]

FALLOIR

il faut que

sáy (seulement)

» Il faudra que nous t'écoutes sur ce sujet un jour • **sáy ngá dá cinó mə ngayi wunó pátsə ngide** [2026 sáy ngá dá cinó mə ngayi wunó pák ngide]

FAMILLE

gáy, gíy, giy (maison)

» Ils ont trouvé les filles de la famille des dieux qui dansaient • **á ta ngwátsə dalahiy gáy zhígíléhíy mán tá gece** [2026 á ta ngwátsə dalahiy gáy zhígíléhíy mán tá gece]

hud' gáy (litt. "ventre de case"), cf. **hwád', húf'** (ventre)

» leur famille est devenue la sienne également • **hud' giy tə n ndə na aa mán a nóna' ávasa'a**

objets de famille

zlángál toujours complément de **sukwiy** ("chose")

SE FANER

zuv-, zhuve, zuva [2026 zuv-, zhuve, zuva] (verser)

» malgré sa beauté, elle se fanera pour enfin donner des graines • **á mmbiy nóna télé ba á dá zuvə na a n fíy tsəra aa índélə na** [2026 á mmbiy nóna télé ba á dá zuvə na a n fíy cəra aa índélə na]

FANES

gáy, gíy, giy (maison)

FANFARON

vərgay

FANFARONNER

səgər-, shígíré, sùgúrá (gonfler) [2026 səgər-, sígíré, sùgúrá], compl. **va** ("corps")

» Il fanfaronne • **á shígíré vá** [2026 á sígíré vá]

FARINE

gúfá

zambak (farine de mil et souchet mélangés)

FARINEUSES (POUR DES LÈVRES APRÈS UN REPAS)

sluwtək-tsəkka'a [2026 sluwəkəkka'a] (farineuses)

FATIGUE

ńtíbilé

» En cours de route, ils sont morts de fatigue • **aa zolum cívíd' ńtíbilé á kədətə kumbə kumba** [2026 aa zolum cívíd' ńtíbilé á kədətə kumbə kumba]

FATIGUÉ (ETRE -)

táḡál-, tíḡilé, túḡúlá [2026 táḡál-, tíḡilé, túḡúlá] (*se fatiguer*)

» Je suis fatigué de travailler • **í tíḡílá tərīy mizlen** [2026 í tíḡílá tərīy mizlen]

“FAUCHER”

voler

ngól-, ngílé, ngúlá (*couper*)

» Il me fauche quinze mille francs • **á ngólayí gwezhím kula aagide zlam** [2026 á ngólayí gwezím kula aagide zlam]

tout détruire

húndáp-, húndépé, húndápá (*détruire*)

faire mourir

zlá, zláy, zlaw (*couper*)

» et subitement on te fauche avec un médicament • **á nda gíy fətsəḏ zlaka aa mádzáf** [2026 á nda gíy fəcəḏ zlaka aa májáḏ]

FAUCILLE

gwadza [2026 gwaja]

faucille à manche de fer

yim gwadza [2026 yim gwaja] (*litt. “eau de faucille”*)

faucille de danse, à lame courte et long manche

gáḏə gwadza [2026 gáḏə gwaja] (*litt. “bâton de faucille”*), cf. **gáda** (*bâton*)

FAUFILANT (SE - COMME UN SERPENT)

sóládáḏa'a, shílédéḏe'e [2026 sóládáḏa'a, sílédéḏe'e] (*étendu*)

» Le serpent s'enfuit en se faufilant • **shoeshúkw sóládáḏáḏád á háy** [2026 soeshúkw sóládáḏáḏád á háy]

SE FAUFILER

zlá, zláy, zlaw (*couper*), compl. **va** (“corps”)

FAUNE SAUVAGE

sukwiy dák [2026 skwiy dák] (*litt. “chose de brousse”*), cf. **súkwáy** [2026 skwáy]

FAUTE

máláy

FAUX

faux de danse

béré-béré [2026 bérébéré]

zhengezhe [2026 zengeze]

faux de guerre

dám-dam [2026 dámdam]

FAUX - (QUI A L'APPARENCE DE)

ngwazla (*forgeron*)

» Ce n'est pas l'Ipomoea, c'est une fausse • **tende níkúdókwokúr kaḡá, ngwazlə ná gine**

FAUX-FILET

záyi dəḡa (*litt. “fibre de dos”*), cf. **záyá** (*fibre*)

zlúwuḏ yam (*litt. “viande d'eau”*), cf. **zlúwéd** (*viande*)

FAVORISER

mpíy váh á díy á ndó (litt. “poser une feuille dans l’œil d’un homme”), cf. **váh**

FÉBRILE

gwáh-gwáhha'a, gwéh-gwéhhe'e [2026 gwáhgwáha'a, gwéhwéhe'e]

» les soldats étaient fébriles et en parlaient • **á slúwje híy á ta gíy gwáh-gwáhha' á ta gedé aagide'e** [2026 á slúwje híy á ta gíy gwáhgwáha' á ta gedé aagide'e]

FÉCOND (ETRE -)

bádás-, bídeshé, búdósá [2026 bádás-, bídésé, búdósá]

» Cette chèvre est très féconde • **óku wuná á bídeshé wúdá** [2026 óku wuná á bídésé wúdá]

FEINTE

maya (savoir-faire)

FEINTER

ngéléw-, ngéléwé, ngéléwé

zúk-, zhukwe, zukwa [2026 zkw-, zkwe, zkwa]

FELURE

ríbezle

FEMELLE

mámá (ajout FH) (mère)

FEMME

ngwáz

jeune femme

gwala-ngwáz [2026 gwalangwáz] (litt. “jeune homme – femme”), cf. **gwala** (jeune homme)

première femme

ngwázə gwala [2026 ngwáz gwala] (litt. “femme de jeune homme”), cf. **ngwáz**

femme en couche

mawudza [2026 mawja] (accouchée (N))

vieille femme

modóngwáz

femme qui n'enfante que des filles

dəvgíy dəma'a

» La femme n'a enfanté que des filles • **ngwáz kalá á gíy dəvgíy dəma'a**

femme qui a abandonné son mari

mónaagay

» Cette femme a abandonné son mari • **mónaagíy á ngwázə wuna** [2026 mónaagíy á ngwáz wuna]

femme de forte corpulence

ndáfətamá [2026 ndáftama]

FEMMELETTE

ngwázə mbudotota [2026 ngwáz mbudotota], cf. **ngwáz** (femme)

ngwázə vazak [2026 ngwáz vazak] (litt. “femme de lanière d'entrejambe”) (femme)

FENDILLÉ

ḡíy-ḡiyya'a [2026 ḡíyḡiyya'a] (*fissuré*)

- » La maison se fend • **ḡíy á túghú ḡíy-ḡiyya'a** [2026 ḡíy á túghú ḡíyḡiyya'a]

kátsáḡára'a, kátsáḡár-ḡarra'a, kécéḡére'e, kécéḡér-ḡerre'e [2026 kácáḡára'a, kácáḡárḡára'a, kécéḡére'e, kécéḡérḡére'e] (*déchiré*)
tótota'a (*craquelé*)

- » Le champ de patates douces est fendillé en surface • **ḡiy dankálíy n túghwá tótota'a**

FENDRE

cízl-, cízlé, cúzlé (*fendre dans le sens de la longueur*)

dasl-, desle, dosla

ḡándzáḡ-, ḡénjéḡé, ḡwándzáḡá [2026 ḡánjáḡ-, ḡénjéḡé, ḡwánjáḡá] (*hacher*)

tsórd-, círdé, tsúrdá [2026 córd-, círdé, cúrdá]

wál-, wélé, wálá (*casser*)

FENDU

tálángóra'a, tálángór-ngórra'a, téléngíre'e, téléngír-ngírre'e [2026 tálángóra'a, tálángórngóra'a, téléngíre'e, téléngírngíre'e]

- » Elle est fendue • **n kúrátsá tálángór-ngórra'a** [2026 n kúrácá tálángórngóra'a]

wákák, wékék

- » L'enduit est fendu • **wújid' á ngishé wákáka'a** [2026 wújid' á ngishé wákáka'a]

- » La case est fendue en plusieurs endroits • **ḡíy n wálá wákák-wákákka'a** [2026 ḡíy n wálá wákák-wákákka'a]

FENETRE

íkkúvár

FENNEC

bar-kəda [2026 barkəda]

- » Les fennecs ont des tanières • **bar-kədadiyhíy tá zhe aá vevid' ta** [2026 barkədadiyhíy tá ze aá vevid' ta]

mbáyák

- » les fennecs ont creusé leur tanières • **mbáyikhíy ta rəḡó ḡiy tá á veved'**

FENTE

mbezle

- » Que Tu caches ma tête dans les fentes de mon lit • **á Ka ngəhayi ḡid' ḡá á mbezlə páts** [2026 á Ka ngəhayi ḡid' ḡá á mbezlə páts]

slóráts [2026 slóráts]

FER

zuyda

fer à briquet

mende

fer de flèche à deux crocs

dəm sləkaw (litt. “fille de fer de flèche”), cf. **dám** (fille)

fer de flèche à un seul croc

sləkaw

fer de flèche avec de nombreux crochets de chaque côté

weceke

fer de flèche plat

mbeweged

fer forgé

ńvídé

objets en fer forgé

zólám

FERETIA APODANTHERA

kízlékékér

FERME (A)

ďákáká'a (*ferme*)

» Ses seins sont fermes sur sa poitrine • **wu nó ďákáká'a aa ndəv na**

kwandaləza'a, kwandaləz-ləzza'a, kwendelizhe'e, kwendelizh-lizzhe'e [2026 kwandaləza'a, kwandaləzləza'a, kwendelize'e, kwendelizize'e]

» Il se tient ferme devant le chef • **á ndzíy kwandaləza'a aamə báý** [2026 á njíy kwandaləza'a aamə báý]

FERMENT

ndére'e, ndér-ndérre'e [2026 ndére'e, ndérndére'e]

wundíd

» Une fois repliées les lèvres, tu prends ton argile ferment • **ńpəslə nó ménə cídek á rəbəsl ngayí wundíd** [2026 pəslə nó ménə cídek á rəbəsl ngayí wundíd]

saisir fermement

vəsl

» Il saisit fermement la langue de l'écureuil • **vəsləmanə lénə á vaya**

FERMENTATION EXCESSIVE

slúwjere

» Le mil qui a trop fermenté • **zúm n slúwjerə təpa** [2026 zúm nslúwjerə təpa]

FERMENTÉ

rátsátsa'a, récéce'e [2026 rácáca'a, récéce'e]

» La bière de mil est à moitié fermentée • **kwondúrkwá rátsátsa'a** [2026 kwondúrkwá rácáca'a]

FERMENTER

pour la bière de mil entre les deux cuissons

ďúts-, ďúcé, ďútsá [2026 ďúc-, ďúcé, ďúcá]

» La bière de mil fermente • **zúm á ďúcé**

pour la bière de mil le 2e jour de la fabrication

ďəsl-, ďíslé, ďíslá

» Quiconque a goûté de la bière de mil fermentée ne veut plus de bière de mil non-fermentée • **kwá ndawá-ndawú mán n tórə zúm mďəslá' á wáyí mďəslə ďíy ásaďa** [2026 kwá ndawá ndawú mán n tórə zúm mďəslá' á wáyí mďəslə ďíy ásaďa]

» La bière fermente • **zúm á ďíslé**

FERMER

pízl-, pízlé, púzlé

fermer un angle

túrzúkúw-, túrzúkúwé, túrzúkúwé [2026 **túrzúkúw-, túrzúkúwé, túrzúkúwé**] (*rétrécir*)

» Mon voisin ferme le toit de la maison qu'il est en train de construire • **másláwudə gá á túrzúkú gid' giy nó mán á tsíya sa** [2026 **másláwudə gá á túrzúkú gid' giy nó mán á tsíya sa**]

FERVEUR

vogwa (*feu*)

» Il met de la ferveur dans la parole d'un homme • **á píy vogwá á ndó á má**

FESSE

tapiy vózay (*litt. "morceau de porteur"*), cf. **tapiy** (*morceau*)

FESSIER

vózay (*postérieur*)

FETE

ńgway-gwaya [2026 **ńgwaygwaya**] (*"animation"*)

fête annuelle de la récolte

ńgwalala

fête du taureau

maray

FÉTICHE

kúlé

» Y a-t-il un fétiche de Douzay ? • **kúlə Duwziy sá á zhí dé ?** [2026 **kúlə Duwziy sá á zí dé ?**]

FÉTIDE

dúkw-dúkkwe'e, dúkw-dúkkwa'a [2026 **dúkw-dúkkwe'e, dúkw-dúkkwa'a**]

» La sauce a une odeur fétide • **lák dúkw-dúkw-dúkkwe' aa ná zhike** [2026 **lák dúkw-dúkw-dúkkwe' aa ná zke**]

súwha'a, súwúh-súwúhha'a, shúwhe'e, shúwúh-shúwúhhe'e [2026 **súwha'a, súwúhsúwúha'a, súwhe'e, súwúhsúwúhe'e**]

FEU

vogwa

à feu doux

ngúsl ngúsl ngúsl

» Et tu laisses cuire à feu doux jusqu'à ce que ce soit assez cuit • **ayí ká tíya ménó ngúsl-ngúsl-ngúsl... kátə bə dé súkwíy aa ká tíya ba** [2026 **ayí ká tíya ménó ngúslngúslngúsl... kátə bə dé skwíy aa ká tíya ba**]

» Nous le laissons cuire à feu doux • **nónga' ámán ngá taká ménó ngúsl-ngúsl-ngússla méne** [2026 **nónga' ámán ngá taká ménó ngúslngúslngúsla méne**]

njúl-njúlle'e [2026 **njúl-njúlle'e**]

» Il le cuit à feu doux • **á tíya' njúl-njúlle' aa vogwa** [2026 **á tíya' njúl-njúlle' aa vogwa**]

mettre sur le feu

tás

» Ton affaire est posée sur le feu • **tásədó sukwiyy ngaya aa vogwa** [2026 **tásədó skwiyy ngaya aa vogwa**]

ngá, ngáy, ngáw (*enfoncer*), compl. **aa vogwa** (*litt. "sur feu"*)

» Et Zloegure mit les souris sur le feu dans sa case d'entrée • **á Zloegure a n ngədó kwáma aa vogú tə dzádzaw na** [2026 **á Zloegure a n ngədó kwáma aa vogú tə jázaw na**]

FEUILLE

váh*feuille de citrouille***bishkáváy** [2026 biskáváy]*feuille de haricots***zóbák***feuille de sauce gluante***ínguḃe***feuille desséchée***gádzágáráh** [2026 gájágáráh]*feuille desséchée de gombo***gevir zlíléw***feuille desséchée de légumes***íkíléḃe***feuille desséchée de plantes***hwosokwa***feuilles de mil***zlambay***feuilles préparées pour la sauce***ízuhwat***feuille utilisée pour lisser le col d'un pot***ísəmbəḃay***nouvelle feuille après élagage***ńtsiy-wáf** [2026 ńciywáf] (nouvelle pousse)

FEUILLE DE PAPIER

váhə ńnje [2026 váh ńnje] (litt. "feuille à écrire", cf. **váh**)*feuille par feuille***fat-fatta'a, fet-fette'e** [2026 fatfata'a, fetfete'e] (léger)

» Le jeune homme feuillette un livre (ouvre un livre feuille par feuille) • **gwalá á wúnó déléwér fat-fatta'a** [2026 gwalá á wúnó déléwér fatfata'a]

FEUILLET (3È POCHE DE L'ESTOMAC D'UN RUMINANT)

ńkíshíftékér [2026 ńkísíftékér]

FEUILLU

dívíshe'e [2026 dívíse'e] (touffu)**zhégédíme'e, zhégédím-dímme'e** [2026 zégédíme'e, zégédímdíme'e]

» L'arbre est feuillu • **wúf zhégédím-dímme'e** [2026 wúf zégédímdíme'e]

FÉVRIER

mázlám

FIANCÉ

ńtsíy-ma [2026 ńcíyma]*amener sa fiancée chez soi***pásl-, péslé, póslá** (*plier*), *compl.* **mədómáy** (“fiancé”)» J'amène ma fiancée à la maison • **í péslá mədómáy***fiancée***mədómáy***fiancée prépubère***ńgértəgay***fiancée promise***ńshíbe** [2026 ńsíbe]

FIBRE

záyá**zhéwéd** [2026 zéwéd]*fibre de haricot textile***záyi med** (*litt. “fibre de mort subite”*), *cf.* **záyá**

FICELÉ (POUR UN FAGOT)

ndzəng-ndzənnəga'a, njing-njinngə'e [2026 njəngnjənga'a, njingnjingə'e] (*serré*)» Le fagot est bien ficelé • **shəgu m maná njing-njinngə'e** [2026 sɔgu m maná njingnjingə'e]

FICUS

*abutilifolia***ńpezlézle***dicranostyla***míndék***glumosa***kúslár***gnaphalocarpa***ńbat-ǵátáy** [2026 ńbatǵátáy]*ingens***bos***lecardii***wúlér***ovata***ńdərzlámáy***platyphylla***gúvdád***polita***vózózm**

populifolia

móyóz

sycomorus

gúdav

thonningii

shévéď [2026 sévéď]

umbellata

máwáy

vallis-choudae

babará

FIENTER

ndiret-, ndirete, nduroete

» Le poulet dépose sa fiente • **watsók á ndiretó ziy á had'** [2026 wacók á ndiretó ziy áhad']

FIERTÉ

ńfíy vá

FIÈVRE

vogwa (*feu*)

» Il a beaucoup de fièvre • **vogwá á və nó kumba**

fortement fiévreux

binke'e, binik-binikke'e [2026 binke'e, binikbinike'e] (*chaud*)

» Il a une forte fièvre • **vogwa aa və nó binke'e**

légèrement fiévreux

ḃéféfé'e, ḃéféféfé'e (*tiède*)

» L'enfant a une légère fièvre • **vogwá ḃéféféfé'e aa və kórá**

FIGÉ

cébék, cf. **tsáḃák-tsáḃákka'a, cébék-cébékke'e** (*paisible*) [2026 cáḃákcáḃáka'a, cébékcéḃéke'e]

» Il ne dit plus un mot • **cébék cébék cébék á gedé ásabay**

FIGNOLER

wásl-, wéslé, wáslá (*parachever*)

FIL DE TRAME

vurloekw

FILAIRE DE MÉDINE

tízhe [2026 tíze] (*ver de Guinée*)

FILANDREUX (POUR UNE VIANDE, UNE ÉCORCE)

fíy, fíy fíy fíy, fíyyy [2026 fíy, fíy fíy fíy, fíyy]

» Mange ta viande fibre par fibre • **ká fíy fíy fíy nda zluwud' ngaya**

FILE (EN - INDIENNE)

kúre'e, kúr-kúrre'e [2026 kúre'e, kúrkúre'e] (*aligné*)

» Et on se met en file indienne • **á nda pára vó kúr-kúr-kúrre'e** [2026 á nda pára vó kúrkúrkúre'e]

FILER

filer du coton

mín-, míné, múné

rentrer vite

shik-, shike [2026 sk-, ske] suivi d'un pr.cop.intr. **ga, ngáyá, na ...** ("me, te, se...")

» Si la pluie arrive, nous filons à la maison • **mán yim á dá shiké, á nga shikə ngá á ngwáy** [2026 mán yim á dá ské, á nga skə ngá á ngwáy]

FILIFORME

zár-zárra'a, zhér-zhérre'e [2026 zárzára'a, zérzére'e]

FILLE

dám

jeune fille en âge de se marier

bíy dalay [2026 bíydalay] (litt. "chef filles"), cf. **báy, bíy, biy** (chef)

fille qui a dépassé l'âge du mariage

bedéshere [2026 bedésere]

FILS

kórá

fils d'une co-épouse ("beau-fils")

kəṛə bákáy (litt. "fils de mari")

petit fils

kəṛə kórá (ajout FH) (litt. "fils de fils")

FILTRÉ (NON-, POUR UN LIQUIDE AVEC DES PARTICULES SOLIDES EN SUSPENSION)

láfáfa'a, léféfé'e

» J'ai bu de la bière de mil non-filtrée • **i saká zúm láfáfa'a**

FILTRER

tukw-, tukwe, tukwa

FIMBRISTYLIS SP.

kúza nsheshúwék [2026 kúza nseswék] (litt. "paille de fourmi sp."), cf. **kúzá** (paille)

FIN (A)

fuza'a, fuz-fuzza'a, fuzhe'e, fuzh-fuzzhe'e [2026 fuza'a, fuzfuza'a, fuze'e, fuzfuze'e]

» Lui il a une bouche fine • **mə nó fuza' aa nónga'a**

ndzara'a, ndzar-ndzarra'a, njere'e, njer-njerre'e [2026 njara'a, njarnjara'a, njere'e, njernjere'e] (élancé)

» le rônier dont on déchire de fines fibres pour les tresser • **gangər ámán ndá cízlkádíy njere' á nda tsa'a** [2026 gangər ámán ndá cízlkádíy njere' á nda ca'a]

zómtálóha'a, zómtálóh-lóhha'a [2026 zómtálha'a, zómtálóhlóha'a] (élancé)

zúlhwá'a, zúlúhw-zúlúhwa'a, zhúlhwe'e, zhúlúhw-zhúlúhwe'e [2026 zúlhwá'a, zúlúhwzúlúhwa'a, zúlhwe'e, zúlúhwzúlúhwe'e] (fuselé)

» Le manioc a une forme fuselée. • **mbayí zúlhwá'a**

“fine bouche”

cehizle [2026 cehzle]

» Il mange en faisant la fine bouche • **á ndíy súkwíy aá cehizle** [2026 á ndíy skwíy aá cehzle]

fin comme un écureuil

shóehwe'e, shóehw-sóehhwe'e, sóhwa'a, sóhw-sóhwa'a [2026 sóehwe'e, sóehwsóehwe'e, sóhwa'a, sóhwsóhwa'a] (*filiforme*)

pour des cheveux

láf-láffa'a, léf-léffe'e [2026 láfláfa'a, léfléfe'e]

shilfide'e, shilfid-fidde'e, salfada'a, salfad-salfadfa'a [2026 silfide'e, silfidfide'e, salfada'a, salfadsalfada'a]

pour des poils

náfda'a, náfod-náfodfa'a [2026 náfda'a, náfodnáfda'a]

pour un grain

míshe'e, mísh-mísshe'e [2026 míse'e, mísmíse'e]

» La semence de mil est très fine • **tsərə daw mísh-mísshe'e** [2026 cərə daw mísmíse'e]

pour une mouture

bírnene'e (*mouture fine*)

» On mout la farine très finement • **ndá shídó gúfa aa mbírnene'e** [2026 ndá sídó gúfa aa mbírnene'e]

náf-náffa'a, néf-néffe'e [2026 náfnáfa'a, néfnéfe'e]

» Le mil est moulu fin • **daw n kərdá náf-náffa'a** [2026 daw n kərdá náfnáfa'a]

pour une pierre

slapa'a, slap-slappa'a, slepe'e, slep-slepe'e [2026 slapa'a, slapslapa'a, slepe'e, slepslepe'e]

pour une pluie

cáf-cúffe'e [2026 cáfcúfe'e]

» il tombe une pluie fine • **yim á gíy cáf-cúffe'e** [2026 yim á gíy cáfcúfe'e]

njáf-njáffe'e [2026 njáfnjáfe'e]

FIN (N)

índélə

» A la fin du houdok, ils viennent chez les filles • **índélə hudókw, á ta shikəkádá á ngwiy dalahíy sa** [2026 índélə hudókw, á ta skəkádá á ngwiy dalahíy sa]

ízáy (*perte*)

» La fin est arrivée • **ízíy kaləkádá** [2026 ízíy kalkádá]

méd'

» Ce sera ma fin • **mid' gó təpa**

fin du monde

dúrum kəda (*litt. “corne de chien”*), cf. **dúróm** (*corne d'animal*)

sans fin

za'a, za', za (*de nouveau*)

» Il revient sans fin • **á za shikó za gine** [2026 á za skó za gine]

FINE ET RÉGULIÈRE

pour une pluie

bir-birre'e [2026 birbire'e]

- » (la pluie) fine et régulière interdit d'aller dehors • (yim zhígílé) á gíy bir-birre' á vanə ríy á ndo a n dé áwúdá ázəba [2026 (yim zígílé) á gíy birbire' á vanə ríy á ndo a n dé áwúdá ázba]

FINIR

ndón-, ndivé, ndúv́á (*achever*)

- » jusqu'à ce que la saison des pluies se termine • **ném á viya a n ndivé**

rúf-, rúfé, rúfá (*terminer*)

- » Je finis de parler d'abord • **í rúfa mə gə da**

en finir avec

zəd-, zhide, zuda [2026 zəd-, zide, zuda], cf. **zá, záy, záw** (*se perdre*)

- » Finissez-en avec un homme comme celui-ci • **wa zədə ndu nárə ńta áwúsá**

fini

kileng [2026 kleng] (*entièrement*)

- » C'est fini cette fois ! • **kileng má !** [2026 kleng má !]

c'est fini

ngól-, ngílé, ngúlá (*couper*)

- » Cela, à notre époque donc, c'est définitivement fini • **sátatá áńy mádókwa, kileng n ngólə nó má** [2026 sátatá áńy mádókwa, kleng n ngólə nó má]

FISSURE

mbezle

- » Que Tu caches ma tête dans les fissures de mon lit • **á Ka ngəhayi gid' gá á mbezle páts** [2026 á Ka ngəhayi gid' gá á mbezle páts]

zokwana (*gerçure*)

mouvement de se fissurer

bíy-bíyya'a [2026 bíybiya'a] (*fissuré*)

- » la maison est en train de se fissurer • **gíy bíy bíy bíy á bezle**

FIXÉ SUR

ndása'a, ndás-ndássa'a, ndéshe'e, ndésh-ndésshe'e [2026 ndása'a, ndásndása'a, ndése'e, ndésndése'e]

- » Il a les yeux fixés sur l'argent • **diy nó ndéshe' aa d́alá** [2026 diy nó ndése' aa d́alá]

FIXE (YEUX, REGARD)

balála'a, béléle'e (*exorbité*)

lokwándzór-ndzorra'a [2026 lokwánjór nj́ra'a]

mbayitəka'a, mbayitək-təkkə'a [2026 mbaytəka'a, mbaytəktəka'a] (*fixe et grand ouvert*)

- » Ses yeux sont grands ouverts • **diy nó mbayitək-təkkə tə wuda** [2026 diy nó mbaytəktəka tə wuda]

FIXER

húz-, húzhé, húzá [2026 húz-, húzé, húzá] (*admirer*)

- » Je fixe les objets • **í húzhə kwólóngwáy** [2026 í húzá kwólóngwáy]

fixer un rendez-vous

pásl-, péslé, póslá (*plier*), compl. **ráy** ("main")

- » Le soir du jour où on pose ce toit, le chef de famille fixe un rendez-vous • **aá dokud' pátsə ḿpíy gwarəbiy sá á bábə gíy a m péslá ráy** [2026 aá dokud' pátsə ḿpíy gwarbiy sá á bábə gíy a m péslá ráy]

FLACOURTIA INDICA

mbódódúró

FLAGEOLER

tsóng tsóng, cing cing [2026 cǝng cǝng, cing cing] (*tituber*)

- » L'enfant, flageolant, arrive la cruche sur la tête • **kǝrǝ tsóng tsóng tsóng tsóng á shike aá duwzlǝk aa géd'** [2026 kǝrǝ cǝng cǝng cǝng á ske aá duwzlǝk aa géd']

FLAMBER

vats-, vece, votsa [2026 vac-, vece, voca]

flamber un poulet

sawar-, shewere, sawara [2026 sawar-, sewere, sawara]

- » Je flambe un poulet • **í shewerǝ watsak** [2026 í sewerǝ wacak]

FLAMME

lénǝ vogwa (litt. "langue de feu"), cf. **lénǝ** (*langue*)

- » Elle l'a séché, la flamme qui sort et qui gronde maintenant • **n gwǝra' aa lénǝ vogú mǎn á shike a n gíy wǎw-wǎw-wǎw má** [2026 n gwǝra' aa lénǝ vogú mǎn á ske a n gíy wǎwawawá má]

FLANC DE CÔTEAU

vǝdza [2026 vǝja]

FLASQUE

gúlǝr-gúlǝrra'a, gúlǝr-ǝrra'a [2026 gúlǝrgúlǝra'a, gúlǝrǝra'a] (*souple*)

- » La peau est flasque • **búkwíy gúlǝr-gúlǝrra'a** [2026 búkwíy gúlǝrgúlǝra'a]

kekír-kekírre'e [2026 kekírkekírre'e]

- » La fesse du bœuf est flasque • **fiy zlí kekír-kekírre'e** [2026 fiy zlí kekírkekírre'e]

FLATTER

shíbén-, shíbénǝ, shúbǝné [2026 síbén-, síbénǝ, súbǝné] (*louer*)

- » Je flatte l'enfant • **í shíbénǝ kǝrá** [2026 í síbénǝ kǝrá]

FLÉAU (POUR BATTRE LE MIL)

mbǝlaw

FLÈCHE

mandáǝy

- » Il fabrique une flèche en potopoto • **rámǝká mandáǝy wújed'** [2026 rámǝká mandáǝy wújed']

súlóm

- » On en forge des flèches, avec lesquelles on fait la guerre • **ndá víǝe' aa súlóm, á nda gíy vǝr aavǝná**

comme une flèche

vǝrdadǝk dǝk dǝk dǝk (*subitement*)

- » L'enfant s'enfuit comme une flèche • **kǝrǝ vǝrdadǝk dǝk dǝk dǝk áwúda á nháy**

FLEMMARD

núǝ-núǝ [2026 núǝnúǝ] (*trainard*)

- » Tu es un gros flemmard • **núǝ-núǝ ngayí kumba** [2026 núǝnúǝ ngayí kumba]

vídíke'e, víǝk-víǝkke'e, vǝǝka'a, vǝǝk-vǝǝkka'a [2026 víǝke'e, víǝkvíǝke'e, vǝǝka'a, vǝǝkvǝǝka'a]

- » Il reste là sans rien faire • **n ndzá víǝke'e** [2026 n njǝ víǝke'e]

FLEMMME

hwíl-hwíl [2026 hwílhwíl] (*trainard*)

- » Il tire sa flemme dans la maison • **á gíy hwíl-hwíl tə gáy** [2026 á gíy hwílhwíl tə gáy]

wúdár

FLEURIR

wúrzh-, wúrzhé, wúrzhé [2026 wúrz-, wúrzé, wúrzé]

- » Les arachides fleurissent dans le champ • **vandá á wúrzhə tə giy daw** [2026 vandá á wúrzə tə giy daw]

FLEXIBLE

gébéle'e, gébél-gébélle'e, gábála'a, gábál-gábála'a [2026 gébéle'e, gébélgébélle'e, gábála'a, gábálgábála'a]

kulá6-kulá66a'a, kulí6-kulí66e'e [2026 kulá6kulá6a'a, kulí6kulí6e'e] (*pliant*)

FLOC

bruit d'une goutte à travers un filtre

tulœkw

FLORAISON

ńwúrzhé [2026 ńwúrzé]

- » Vois-tu la fleur qui fleurit ? • **ká warədə ńwúrzhə súkwíy mán á wúrzhé ?** [2026 ká wardə ńwúrzə skwíy mán á wúrzé ?]

FLOT

flot d'urine

zlár zlár zlár, zléz zléz zléz

- » Il pisse, il pisse... Il en remplit dix autres cruches • **zlár zlár zlár aa na. tetə kulá ávasa za gine**
» La chèvre fait un petit pipi • **kuriy 6ókw zléz zléz zléz aa na**

flots

ńhiy yam (*litt. "la course de l'eau"*), cf. **ńháý** (*course*)

- » cela me rappelle les eaux du Mayo-Tsanaga • **á hirdəkáyí ńhiy yím tə Mayo-Tsanaga** [2026 á hirdəkáyí ńhiy yím tə MayoTsanaga]

FLOTTANT

dans un liquide

dzol-dzólóla'a [2026 joljólóla'a]

- » Les feuilles flottent dans la sauce • **váh dzol-dzólóla tə lák** [2026 váh joljólóla tə lák]

ndzo6-ndzo66a'a, njœ6-njœ66e'e [2026 njo6njo66a'a, njœ6njœ66e'e]

pour un objet trop grand

kwelé-kwele'e, kwalá-kwala'a [2026 kwelékwele'e, kwalákwala'a]

- » Le bracelet est flottant • **dasíy kwelé-kwele'e** [2026 dasíy kwelékwele'e]

pour un vêtement

bábaba'a, bébebe'e

- » Flottant dans son ample habit, vient le chef • **bébebébe tə maslaka aa bíy á shike** [2026 bébebébe tə maslaka aa bíy á ske]

FLOTTER (À LA SURFACE DE L'EAU)

kaf-, kefe, kwafa (*s'alléger*)

- » L'œuf monte à la surface (d'une cuvette d'eau) • **sláslíy á kefe**

FLOTTEUR D'UNE LIGNE DE PECHE

sosod (moelle de la tige de mil)

FLUEGGEA VIROSA

ńgór-dívéđ [2026 ńgórdívéđ]

FLUIDE

cílwúre'e, cílwúr-wúrre'e [2026 cílwúre'e, cílwúrwúre'e] (liquide)

le'-le"e'e [2026 le'le"e'e]

» L'eau est fluide • **yim á híy le'-le"e'e** [2026 yim á híy le'le"e'e]

səhatata'a

tsókw-tsokkwa'a [2026 cókwokwa'a]

» La sauce est trop fluide • **lák tsókw-tsokkwa'a** [2026 lák cókwokwa'a]

FLÛTE SP.

tilégwáy

FOI (AVOIR -)

fá, fáy, fáv (mettre), compl. **géđ** ("tête")

» Ils parlent sans peur parce qu'ils ont foi dans leur chef • **tá gedé aa zlaw áaba ágídemán tá fíy gíd á biy ta**

FOIE

ménáđ

FOIN

kúsáf

FOIS

sák (pied)

» Et cette chose s'est produite trois fois • **á sukwiý sa a n gáv sák makár** [2026 á skwiý sa a n gáv sák makár]

» C'est la troisième fois que tu dis cette parole • **mə ngayi sé sák makárə ná ánté đokwá**

géđ (tête)

» Il vaudrait mieux que tu me le tues une fois pour toutes • **ńdará ká kəđayi gíd gíd sətáđ** [2026 ńdará ká kəđayi gíd gíd stáđ]

la nième fois

ńsák

» Quand ils sont allés la deuxième fois • **mán tá do aa ńsák ńcecewwe'e** [2026 mán tá do aa ńsák ńcecewe'e]

une seule fois

kéje-kéje [2026 kéjekéje]

» une fois il est venu s'installer dans ma maison • **kéje-kéje á sá fáv vóziy tə giy ga** [2026 kéjekéje á sá fáv vóziy tə giy ga]

chaque fois

ńpécék

» elle vient me manger l'aliment pour mon fétiche à chaque fois • **a n sá ndámáyí đəf kúlə ga aa ńpécík aa ńpécék**

pécík-pécék [2026 pécikpécék]

cette fois, une fois pour toutes

má, mé se réalise **mé** devant ké, dé, mé, ce, cke

» Est-ce que je te pose par terre cette fois ? • **í vəká áhóđ mé dé ?**

“une fois”

ń-, mń- [2026 **ń, mń**] (depuis)

» Une fois bandé le sommet de la case, c'est définitivement terminé. • **ńpádəkádə gid' gíy méne, ńndélə na aamedep** [2026 **ńpádəkádə gid' gíy méne, ńndélə na aamedep**]

FOLIE

ńnjekénjér (démence)

FONCÉ (TEINT -)

dalúwún-wúnna'a, delúwín-wínne'e [2026 **dalúwúnwúna'a, delúwínwíne'e**]

ńgégírngézle

» Cette enfant a la peau foncée • **kərə wunə ńgégírngézle**

FOND

kízléd (fond de pot)

» On en modèle tout de suite un fond de pot • **á nda sá ráma kízléd aavónó kété**

vəzay (postérieur)

» Donne quelques graines dans le fond de laalebasse • **kucidədə daw aa vəziy kwokwáy** [2026 **kucidədə daw aa vəziy kwokwáy**]

FONDANT

mbíyím-mbíyímma'a [2026 **mbíyímmbíyíma'a**] (fondant en bouche)

» On veut le haricot qui fond dans la bouche • **ndá wáyí díya' mmbíyím-mbíyímma'a** [2026 **ndá wáyí díya' mmbíyímbíyíma'a**]

mutokw-mutokwa'a (ajout FH) [2026 **mutokw-mutokwa'a**]

ródódə'a, ródódódódə'a (velouté)

» Il fond dans la bouche • **á dé á húđ ródódódódə'a**

FONDATIONS

sák (pied)

səm sák (litt. “lieu du pied”), cf. **sám** (lieu)

» Après avoir foulé le potopoto avant, tu poses les fondations seulement • **ndá gatsa wújid' giné á ka pa səm sáka gine** [2026 **ndá gaca wújid' giné á ka pa səm sáka gine**]

FONDRE

wúyám-, wúyémé, wúyámá (dissoudre)

FONTAINE

təhál

FONTANELLE

ńbebidéf [2026 **ńbebđef**]

FONTE

ńvíde

morceau de fonte incassable, à l'intérieur de la loupe

ńgúrlélé

FORCE

bava

- » Je mets de la force pour cultiver le champ de mil • í gíy bavə́ mpízhə́ giy daw [2026 í gíy bavə́ mpízə́ giy daw]

ínjéle

wúdíy (lutte traditionnelle)

- » sa force est de plus en plus manifeste • wúdíy nǎnga' á weré áwúdə́ nhwál-hwálla'a [2026 wúdíy nǎnga' á weré áwúdə́ nhwálhwála'a]

force de conviction

vogwa (feu)

- » Il met de la force dans la parole d'un homme • á píy vogwá á ndó á má

FORCER

dzadzək-, jejike, dzodzukwa [2026 jajək-, jejike, jojukwa] (empoigner)

- » Je force la jeune fille à aller chez son mari • í jejikə́ dǎm á giy bákáy

ndid-, ndide, ndude (introduire de force)

- » Je force l'enfant à manger de la boule de mil • í ndidə́ mávər á má á kǎrá

tírh-, tírhé, túrhwé (contraindre)

- » Il me force à aller • á tírhiye aa wúdíy a i dó

FORER

gudukw-, gudukwe, gudukwa (creuser)

FORGE

gəzla

gəzlə́ nvidé (litt. "forge de fabrication")

FORGER

víd-, vídé, vúde

FORGERON

ngwazla

non-forgeron

vávay

- » Avant on ne on ne distinguait pas forgeron et non-forgeron • amátsa ndá súnə́ ndá ngwazlə́ tǎpa aa vávíy ǎa [2026 amáca ndá súnə́ ndá ngwazlə́ tǎpa aa vávíy ǎa]

FORMER

gudukw-, gudukwe, gudukwa (creuser)

- » Il donne une forme à la peau • á gudukú búkwáy

FORT

ǎásl-ǎásl-ǎásla'a, ǎésl-ǎésl-ǎéssle'e [2026 ǎáslǎáslǎásla'a, ǎéslǎéslǎéssle'e]

- » il pleut fort • yim á gíy ǎásl-ǎásl-ǎásla'a [2026 yim á gíy ǎáslǎáslǎásla'a]

dof dof dof, cf. dof-dofofa'a (consistant) [2026 dofdofofa'a]

- » Je le bats très fort • í kízle dof-dof-doffa'a [2026 í kízle dofdofdofa'a]

pour une fièvre

binke'e, binik-binikke'e [2026 binke'e, binikbinike'e] (chaud)

» Il a une forte fièvre • **vogwa aa və nó binke'e**

le plus fort

gwede-gwedə [2026 gwedegwedə]

» Le plus fort, c'est notre chef • **gwede-gwede' á biy nga** [2026 gwedegwede' á biy nga]

» Le plus fort des sorciers • **gwede-gwedə mide** [2026 gwedegwedə mide]

plus fort que

ńndzála'a [2026 ńnjála'a] (NVP), cf. **ndzál-, njélé, ndzólá** (peser) [2026 njál-, njélé, njólá]

» Celui-là est plus fort que le chef • **ńndzál á nńnga' aagidé báy** [2026 ńnjál á nńnga' aagidé báy]

FORTIFIER

d-, dé, dó (aller), compl. **á va** ("dans le corps")

» Que le fourrage fortifie mon bœuf • **zli gó đokwá, mándíy da daná á va**

FORTIORI (A -)

sókwatá

» De boule de mil même je n'en ai pas trouvé et j'aurais trouvé du feu ? • **á mávər bə i ngátsəká bay : sókwatá vogú đé ?** [2026 á mávər bə i ngácká bay : sókwatá vogú đé ?]

FOSSÉ

durov (trou d'eau dans un marigot)

ńguzl-gúzlár [2026 ńguzlgúzlár]

wúráy

FOSSE DE CUISSON DE POTERIES

rawa

FOSSOYEUR

ngwazla (forgeron)

» Un forgeron qui ne forge pas est un fossoyeur • **ngwazlé mán á vídé áabay, mizlin ná á ńrífy ndó**

FOU

hálaway

dans une fête

matsama, matsam [2026 macama, macam] (porteur de masque)

devenir fou

rézl-, rízlé, rúzlá

FOUDRE

yam (eau)

» La foudre frappe • **yim á tsáy** [2026 yim á cáy]

FOUET

menéwéd (branchettes)

ndórba

FOUETTER

gwandzaf [2026 gwanjaf] (battre)

» Ils l'ont fouetté à mort • **ta gwandzafəkádá á had** [2026 ta gwanjafəkádá áhad]

ndáh-, ndéhé, ndóhwá (chicoter)

fouetter un aliment en cours de cuisson

kəḏah-, kiḏehe, kuḏohwa

- » Et on cuit le rumen, et on le fouette vivement • **á nda takayi shúwéd, á nda kəḏaha'a** [2026 á nda takayi súwéd, á nda kəḏaha'a]

FOUILLER

kúzlér-, kúzléré, kúzléré

- » Je fouille la maison. • **í kúzléré gáy**

FOULARD

sálábay

FOULE

lúkwá

- » Une foule de gans • **ndomadzá lúkwá** [2026 ndomajá lúkwá]

ndomadza [2026 ndomaja]

- » et ils semèrent le trouble dans la foule là encore • **á ta pakáté gíḏ' áwúda á ndomadza ahəsáté za'a** [2026 á ta pakáté gíḏ' áwúda á ndomaja ahsáté za'a]

FOULÉE (DANS LA -)

ńḏi [2026 ńḏə] (forme transitive, litt. "l'aller de"), cf. **ńḏé** (marche)

- » Dans la foulée, après un moment, on va à Mineo • **ńḏi ndíy azhér ndá dé á Minew** [2026 ńḏə ndíy azér ndá dé á Minew]

FOULER

gats-, gece, gwatsa [2026 gac-, gece, gwaca] (danser)

- » On porte un morceau d'argile sur un rocher et on le foule • **ndá tsákədó rəḃəsl aa gírze á nda gatsa giné** [2026 ndá cákdó rəḃəsl aa gírze á nda gaca giné]

FOURBE

(une personne -) **ndú ń ngwedé ndó** (litt. "homme qui trompe un homme"), cf. **ngwad-, ngwede, ngwada**

- » Tu es quelqu'un de fourbe, tu es plein de méchanceté • **ké ndú ń ngwedé ndó, shuwú kumbáká** [2026 ké ndú ńngwedé ndó, suwú kumbáká]

FOURCHE D'ARBRE

zlágám (fourche d'arbre)

FOURCHE UTILISÉE POUR MANIER LES ÉPINES

tsága [2026 cága]

FOURCHU (POUR DES CORNES)

tsúlókwókwa'a, cálékwékwé'e [2026 cúlókwókwa'a, cálékwékwé'e]

- » Les cornes du bœuf sont fourchues • **dúrum zlí tsúlókwókwa'a** [2026 dúrum zlí cúlókwókwa'a]

FOURMI

ńgwélélé

ńzakázár

sp.

ńḃar-vəzay [2026 ńḃarvəzay]

ńgəmbəsak (fourmi rouge)

ńsheshúwék [2026 ńseswék]

ńtərzágáy

sp. venimeuse

ńfólíyá

ńfórzák

ńsakasúwán [2026 ńsakaswán]

FOURMILIÈRE

giy ńgwélélé (litt. "case de fourmi"), cf. ńgwélélé

» Il prend la queue de la vache et va la planter dans une fourmilière. • a n zúbó fútur zle a n dá cibádá á giy ńgwélélé [2026 a n zúbó fútur zle a n dá cibádá á giy ńgwélélé]

FOURMILLANT

hóndzóbósla'a, hóndzóbósl-ńóssla'a [2026 hánjóbósla'a, hánjóbóslńósla'a] (grouillant)

FOURMILLEMENTS

ńtendezh [2026 ńtendez] (picotements)

FOURNI

pour un son d'ensemble musical

gwonguv-gwonguvva'a [2026 gwonguvgwonguva'a] (dense)

» Le son de l'ensemble de cornes des jeunes gens est fourni • gwalahíy tá vedó shingilík gwonguv-gwonguvva'a [2026 gwalahíy tá vedó singilík gwonguvgwonguva'a]

pour un tas d'objets

tíme'e, tím-tímme'e, tóma'a, tómm-tómma'a [2026 tíme'e, tímtíme'e, tóma'a, tómtóma'a] (dense)

FOURRAGE VERT

mándáy

FOURRER

rid-, ride, rufe (tasser)

» Il prit du marc... il lui en fourra dans la bouche et s'enfuit • a n húló shéne... a n ridená á ma a n háy ná [2026 a n húló séne... a n ridená á ma a n háy ná]

slórts-, slírcé, slúrtsá [2026 slárc-, slírcé, slúrcá] (fourrer dans un trou)

FOYER

ńúwéc

FRACTIONNER

wáts-, wécé, wátsá [2026 wác-, wécé, wácá]

FRACTURÉ

hecé-hece'e [2026 hecéhece'e]

» Sa jambe est fracturée en plusieurs endroits • sákə nó hecé-hece' m batsá'á [2026 sák nó hecéhece' m bacá'á]

ńdzóha'a, ńdzóh-ńdzóhha'a [2026 njóha'a, njóhnjóha'a]

» Il est fracturé. • m bazlá ńdzóha'a [2026 m bazlá njóha'a]

FRAGILE

pour des cheveux

láf-láffa'a, léf-léffe'e [2026 láfláfa'a, léfléfe'e]

pour un être humain

cébé-cébe'e [2026 cébécébé'e] (*frêle*)

» L'enfant est fragile • **kóró cébé-cébe'e** [2026 kóró cébécébé'e]

FRAGILISER

waḅ-, webe, waḅa

» Le feu fragilise la maison • **vogwá á weḅó gáy**

FRAGMENTÉ

hwenjé-hwenjé [2026 hwenjéhwenjé]

FRAGMENTER

wáts-, wécé, wátsá [2026 wác-, wécé, wácá]

FRAIS

fár-fár'a, fér-fér'e [2026 fárfára'a, férfére'e] (*léger*)

» Le vent frais le rafraîchit • **kwazlór fár-fár'a aa ná tsíya'a** [2026 kwazlór fárfára' aa ná cíya'a]

hérídéw-déwwe'e, háródáw-dáwwa'a [2026 hérédéwde'e, hárdáwdáwa'a]

» Tu me sers de l'eau glacée. Comment je fais (pour la boire) ? • **ká ḅáləkayí yim nhérídéw-déwwe'e. A i ganə ke ?**
[2026 ká ḅáləkayí yim nhérédéwde'e. A i ganə ke ?]

kútáka'a, kúták-kútákka'a, kúteke'e, kuték-kutékke'e [2026 kútáka'a, kútákkútáka'a, kúteke'e, kutékkúteke'e]

látsátsa'a, látsáts-látsátsa'a, lécece'e, lécec-lécece'e [2026 lácáca'a, lácáclácáca'a, lécece'e, léceclécece'e]

» L'eau est fraîche • **yim látsátsa'a** [2026 yim lácáca'a]

lónga'a, lóng-lónnga'a, línge'e, líng-língge'e [2026 lónga'a, lónglónga'a, línge'e, línglíngge'e] (*très frais*)

» L'eau est très fraîche • **yim lóng-lónnga'a** [2026 yim lónglónga'a]

» Le vent frais me rentre dans les narines • **kwazlór á hayé á hótson líng-língge'e** [2026 kwazlór á hayé á hácón línglíngge'e]

ndíya'a, ndíy-ḏíyya'a [2026 ndíya'a, ndíyḏíya'a]

» Je croque de l'arachide fraîche • **í pəḏíy vandá ndíya'a**

FRANCHEMENT

kuzlak-kuzlakka'a [2026 kuzlakkuzlaka'a] (*ouvertement*)

» Parle franchement • **gwadḵ kuzlak-kuzlakka'a** [2026 gwadḵ kuzlakkuzlaka'a]

níhe'e

» Il avoue franchement • **á njí ma aavə níhe'e**

tedede'e

» il a parlé franchement • **tedede' aa ná gwadḵ ma**

zúra'a, zúr-zúr'a [2026 zúra'a, zúrzúra'a] (*franc*)

» Il veut savoir franchement de quoi ils l'accusent • **á wáyí nsúnó zúra' ágídémé amán á ta píne mé**

FRANCHIR

tawad-, tewede, tawada (*traverser*)

» Ils viennent, ils viennent et ils arrivent à une grande rivière qu'on ne peut franchir • **tá shiké, tá shiké á ta ngwátsə wayím mbiya mán á tewedə ḅay** [2026 tá ské, tá ské á ta ngwácə wayím mbiya mán á tewedə ḅay]

FRANCOLIN COMMUN

índəgwəərhw

FRAPPER

kəḏ-, kide, kuḏa

- » et beaucoup furent frappés de crainte • **á zláw a n kəḏətó kumba** [2026 á zláw a n kəḏtə kumba]
- » Après qu'on les eut frappés, ils les envoyèrent en prison • **ádəḃá mán nda kəḏətó kumbá á ta zlingdətá á giy céléléw** [2026 ádəḃá mán nda kəḏtə kumbá á ta zlingdətá á giy céléléw]

kózl-, kízlé, kúzlá (battre)

- » Battez le mil avec soin • **wa kózla mbólá-mbólá** [2026 wa kózla mbólá mbólá]
- » Doucement on frappe le bol • **te' te' te' te' aa ndá kózla'a**

tsá, tsáy, tsáw [2026 cá, cáy, cáw]

- » Et l'écureuil sort par une autre issue et la frappe à la nuque • **á vaya a n shiké áwúda tə ícégid' ngidé a n tsáw á dǝngáy** [2026 á vaya a n ské áwúdatə ícégid' ngidé a n cáw á dǝngáy]
- » ...et tu dis aux gens de me frapper • **...á ka gadatá á ndomadzá á ta tsiye** [2026 ...á ka gadatá á ndomajá á ta ciye]

frapper du pied

dzáv-, jévé, dzóvá [2026 jáv-, jévé, jóvá]

- » Je donne un coup de pied au chien • **í jévó kəda**

frapper avec un bâton

haw-, hewe, hawa

frapper d'un coup de hache

gódák

- » Ils me frappent la main avec la hache • **tə gódákámayi ríy aá dzandaḏ** [2026 tə gódákámayi ríy aá jandaḏ]

frapper d'un coup de lame

káḃáḥ (coup)

- » D'un coup il le frappe avec la lance • **káḃáḥ aa ndíy aá tsokwal** [2026 káḃáḥ aa ndíy aá cokwal]
- » Il le frappe d'un léger coup de couteau • **káḃáḥánó gwésh** [2026 káḃáḥánó gwés]

frapper de la tête

kal-, kele, kwala (tomber), compl. **géd** ("tête")

frapper des mains (signe d'étonnement)

pésl pésl pésl (frapper des mains)

- » Etonné, il frappe des mains • **pésl pésl pésl á ríy pədá á géd**

marteler

ghumbat-, ghumbete, ghumbata

- » Il martèle une boîte de conserve • **á ghumbetó gwongwóngw**

sándáláng, cf. **sándáláng'a, sándáláng-lánnga'a, shéndéléng'e, shéndéléng-lénng'e** (corpulent) [2026 sándáláng'a, sándálángláng'a, séndéléng'e, séndélénglénge'e]

- » Il frappe fort, il fait une houe à manche en métal. Il frappe fort, une houe à manche de bois. Il frappe fort, une hache • **sándáláng dǝvər gid' kəda. Sándáláng wériféd. Sándáláng dzandaḏ** [2026 sándáláng dǝvər gid' kəda. Sándáláng wériféd. Sándáláng jandaḏ]

SE FRAYER UN CHEMIN

wurz-, wurzhe, wurzhe [2026 wurz-, wurze, wurze]

- » Je me fraye un chemin au milieu de l'herbe • **í wurzhó huḏ' kúzá** [2026 í wurzó huḏ' kúzá]

FREIN DE LA LANGUE

kwátərma

FRELE

cébé-cébe'e [2026 cébécébe'e]» L'enfant est frêle • **kóró cébé-cébe'e** [2026 kóró cébécébe'e]**hénjékíde'e, hénjékíd-hénjékíde'e, hándzákáda'a, hándzákáde-hándzákáde'a** [2026 hénjékíde'e, hénjékídhénjékíde'e, hánjákáda'a, hánjákádhánjákáda'a] (*maigre*)» La chèvre est maigre • **mámə bókəw hénjékíd-hénjékíde'e** [2026 mámə bókəw hénjékídhénjékíde'e]**kengel-ngelle'e** [2026 kengelngele'e]» Son cou est trop frêle • **dáyi ná kengel-ngelle'e** [2026 dáyi ná kengelngele'e]**kúza'a, kúz-kúzza'a, kúze'e, kúzh-kúzzhe'e** [2026 kúza'a, kúzkúza'a, kúze'e, kúzkúze'e] (*long et frêle*)» Elle a les jambes longues et frêles comme un mouton • **ńkúzh-kúzh á sák áré tambak** [2026 ńkúzhkúzh á sák áré tambak]

FRÉMIR

tsukwasl-, cukwesle, tsukwasla [2026 cukwasl-, cukwesle, cukwasla]» Quand elle frémit bien, tu prends le sel simplement • **cidek á bilím mán n tsukwasla ńcukwesló méne** [2026 cidek á bilím mán n cukwasla ńcukwesló méne]*mouvement de frémir***ngwásla-ngwásla** (*avec red. mult.*), cf. **ngwásl-, ngwéslé, ngwáslá** (*s'agiter*)» Alors ça frémit : l'huile pénètre à l'intérieur • **ayí ngwásla-ngwásla-ngwásla-ngwásla má : mbár á dé ává mónokwa** [2026 ayí ngwáslangwáslangwáslangwáslangwásla má : mbár á dé ává mónokwa]

FRÈRE

kərə māmá (*litt. "fils de mère"*), cf. **kórá** (*fils*)*demi-frère***kərə bábá** (*litt. "fils de père"*) (*fils*)

FRIABLE

káfa'a, káf-káffa'a, kéfe'e, káf-kéffe'e [2026 káfa'a, káfkáfa'a, kéfe'e, káfkéffe'e] (*léger*)» La souche d'arbre est friable • **gwodózlungw wúf n hufá káf-káffa'a** [2026 gwodózlungw wúf n hufá káfkáfa'a]*rendre friable***waḁ-, weḁe, waḁa** (*fragiliser*)» Le feu rend la maison friable • **vogwá á weḁó gáy**

FRICHE

gádzaráh [2026 gájaráh]

FRICTIONNER

dórgásl-, dírgéslé, dúrgwáslá (*frotter*)» Je me frictionne • **í dírngésló vá**

FRIPPÉ

kúrtáḁ-táḁḁa'a [2026 kúrtáḁtáḁa'a] (*ridé*)» Le vieux a la peau du ventre frippée • **huḁ bábə gý kúrtáḁ-táḁḁa'a** [2026 huḁ bábə gý kúrtáḁtáḁa'a]

FRIRE

súl-, shúlé, súlá [2026 súl-, sulé, súlá]» et il s'asseyait sur une terrasse pour les faire frire sur un fond de marmite • **a n ndzáy ná á həḁ aa mœdœde a n shúló sukwi y na aa kízléd** [2026 a n njáy ná áhəḁ aa mœdœde a n súló skwi y na aa kízléd]

tokwas-, tøkweshe, tokwasa [2026 tokwas-, tøkwese, tokwasa]

» Je fais frire de la viande • **í tøkweshó zlówéd** [2026 í tøkwesó zlówéd]

FRISÉ (NON -, POUR DES CHEVEUX)

shilfide'e, shilfid-fidde'e, salfæda'a, salfæd-salfædda'a [2026 silfide'e, silfidfide'e, salfæda'a, salfædsalfædda'a]

FROID (A)

limcik-cikke'e, læmtsæk-tsækka'a [2026 limcikkike'e, læmcækcæka'a]

» Son corps est froid • **və nó læmtsæk-tsækka'a** [2026 və nó læmcækcæka'a]

FROID (N)

ításl, mótásl

» Comme il pleuvait et qu'il faisait froid, ils allumèrent un feu pour nous réchauffer • **mán yim aa ításl á gáy, tá vatsangə vogwá á hæð á nga dzíya'a** [2026 mán yim aa ításl á gáy, tá vacangə vogwá áhæð á nga jíya'a]

FROISSEMENT

kwalalalala (avec red. mult.), cf. **kwalala** (peau d'animal desséchée)

» Il jette la peau au soleil • **kwalalalalalaló kalədó búkwíy aa diy páts** [2026 kwalalalalalaló kaldó búkwíy aa diy pács]

FROISSER

húrbóts-, húrbíce, húrbótsá [2026 húrbóc-, húrbíce, húrbócá]

FRONDE

mángávaw

FRONT

məday

FRONTIÈRE

kuma (limite)

» C'est Lui qui a tracé les frontières pour que les hommes vivent chacun chez soi. • **nónga' á n véhəká kuma aamán á ndomadzá á ta ndzíy kwá ndawá-ndawá á wúdəm na** [2026 nónga' á n véhəká kuma aamán á ndomajá á ta njíy kwá ndawá ndawá á wúdəm na]

ma (bouche)

» jusqu'à la frontière de la terre • **ném á ndíkə mə gid' hákəda** [2026 ném á ndíkə mə gid' hákda]

FROTTER

lám-, lémé, lómá (toucher)

» Et je lui frotte la poitrine avec • **a i lámáná á ndəv na aavóná**

frotter les yeux

surb-, shurbe, surba [2026 surb-, surbe, surba]

yakad-, yekede, yokwada, compl. **dáy** ("œil")

frotter une partie du corps

ngangəd-, ngengide, ngwonguda

frotter entre les deux mains

dzuhw-, juhwe, dzuhwa [2026 juhwh-, juhwe, juhwa]

» Je frotte le souchet • **í juhú mənda**

gérngázl-, gírngézlé, gúrngwázlá

» Je frotte un fruit • **í gírngézlé níyí wáf**

háhán-, héhéné, hwóhwána

- » Je frotte le citron (pour l'attendrir) • **í héhénó lemúw**

təkəɗ-, tikiɗe, tukufa

- » ils arrachent des épis de mil, les frottent dans leurs mains et les croquent • **tá gishó daw á ta tikiɗe tə riy tá á ta pəɗíya'a** [2026 tá gisó daw á ta tikiɗe tə riy tá á ta pəɗíya'a]

*frotter une paroi***kulɓ-, kulɓe, kulɓa** (enduire)**nats-, nece, notsa** [2026 nac-, nece, noca]

- » J'ai frotté de la sauce sur le mur • **i natsá lák aa vəgay** [2026 i nacá lák aa vəgay]

*frotter un tissu***dzurɓ-, jurɓe, dzurɓa** [2026 jurɓ-, jurɓe, jurɓa]

- » Je frotte un vêtement • **í jurɓó maslaka**

wus-, wushe, wusa [2026 wus-, wuse, wusa]

- » Il a frotté la peau et l'a jetée sur son dos • **a n wusa búkwíya' a n kəlawuda aa dəɓa** [2026 a n wusa búkwíya' a n kəlawda aa dəɓa]

*frotter un ustensile***dərgásl-, dīrgéslé, dúrgwáslá**

- » Le lendemain même, on lui frotte le dos (phase de la fabrication de la “lengeride”) • **tə mōengweslime mába á nda dərgáslámaná dəɓó méne**

pəz-, pīzhé, púzá [2026 pəz-, pízé, púzá] (gratter)

- » Une fois qu'il est monté, on le frotte avec soin (phase de la fabrication d'un pot) • **ńrémə nó mába, pəz-pəza'a** [2026 ńrémə nó mába, pəzpəza'a]

slah-, slehe, slohwa (laver)

- » Je frotte unealebasse (pour la laver) • **í slehó kwokwáy**

*pour une porte qui s'ouvre***kúráts-, kúrécé, kúrátsá** [2026 kúrác-, kúrécé, kúrácá] (déchirer)

FRUIT

ńyi wáf (litt. “l'enfantement de l'arbre”), cf. **ńyi** (naissance)*fruit de l'Acacia albida***hurslamay***fruit du calebassier***slohwáyám***sans fruits***hwázlazlay**

- » L'arachide n'a pas de fruit • **hwázlazliyi á vanda**

FUIR

há, háy, háw (courir)

- » Il a fui en brousse • **n háw á dák**

FUIRE

íháy (course)

FULGURANT

wutətsa'a, wutəts-wutətsa'a, wutice'e, wutic-wutice'e [2026 wutəca'a, wutəcwutəca'a, wutice'e, wuticwutice'e]

» L'éclair est fulgurant • yim á ndíy díy wutətsa'a [2026 yim á ndíy díy wutəca'a]

wutsəd [2026 wucəd]

FUMÉE

votsokw, vodzokw [2026 vocokw, vojokw]

FUMIER

ndádərɔ́ɔ

wuraɓ

FUNÉRAILLES (CÉLÉBRER LES -)

ndál-, ndélé, ndóla (se terminer), compl. va ("corps")

FURCULA DU POULET

dzangadza [2026 jangaja]

FURIEUX

(ils sont -) ndəv tá á húbátə na (leur poitrine bout), cf. húbát-, húbété, húbátá

FURTIVEMENT

hwára-hwára'a, hwéré-hwéré'e [2026 hwáráhwára'a, hwéréhwéré'e]

» L'enfant s'en va furtivement • kára á dí hwéré-hwéré'e [2026 kára á dí hwéréhwéré'e]

pusa'a, pus-pussa'a, pushe'e, push-pusshe'e [2026 pusa'a, puspusa'a, puse'e, puspuše'e] (furtif)

tusa'a, tus-tussa'a, tushe'e, tush-tusshe'e [2026 tusa'a, tustusa'a, tuse'e, tustuse'e] (soudain)

» Il lâche un pet furtivement • á tihó ziy aa vó tus-tussa'a [2026 á tihó ziy aa vó tustusa'a]

shóéhw [2026 sóéhw], cf. shóéhwé'e, shóéhw-sóéhhwé'e, sóhwa'a, sóhwa-sóéhhwa'a (filiforme) [2026 sóéhwé'e, sóéhwsóéhwé'e, sóhwa'a, sóhwsóhwa'a]

» Furtivement, je vais auprès de son père • shóéhw-shóéhw í kala aa səm bábə na [2026 sóéhwsóéhw í kala aa səm bábə na]

FUSEAU DE TISSERAND

kwara-kwara [2026 kwarakwara], compl. gwogúmáy ("coton")

FUSELÉ

zúlhwa'a, zúlúhw-zúlúhhwa'a, zhúlhwe'e, zhúlúhw-zhúlúhhwe'e [2026 zúlhwa'a, zúlúhwzúlúhwa'a, zúlhwe'e, zúlúhwzúlúhwe'e]

» Le manioc a une forme fuselée. • mbayí zúlhwa'a

FUSIONNER

hay-, heye, hwaya (emmagasiner), compl. va ("corps")

FŮT

gwongwóngw (boîte)

FUTUR (DANS LE -)

tépécə ngidé